

„Szkice Zbąszyńskie” maj 2021

pod redakcją Urszuli Seifert

Agnieszka Kwaśnioch

Abraham Zbąski

BIBLIOGRAFIA KOMENTOWANA

Abraham Zbąski, w historiografii nazywany również Głowaczem ze Zbąszynia lub Abrahamem ze Zbąszynia, niewątpliwie kojarzony jest z ruchem husyckim na ziemiach polskich. Jego nazwisko - Zbąski - które przyjął po śmierci swojego ojca, Jana Głowacza (dziedzicząc po nim miasto Zbąszyń), stało się w polskiej literaturze historycznej symbolem husytyzmu w Polsce. Niestety źródła dostarczają nam niewiele informacji o tej postaci.

Pierwsze wzmianki o Abrahamie Zbąskim pochodzą z roku ok. 1402¹, istotne informacje o życiu Abrahama pochodzą jednak z późniejszego okresu czyli roku 1424, od kiedy to pełnił funkcję sędziego, występował w charakterze asesora, później sędziego generalnego w Poznaniu i Kościanie, występował również jako zastępca procesowy². Jako właściciel miasta Zbąszynia cieszył się wśród mieszkańców zaufaniem i szacunkiem, troszczył się o dobrobyt miasta, otaczał mieszkańców opieką³. Józef Krasoń w swojej książce pod tytułem *Zbąszyń do przelomu wieku XVI-go i XVII-go* wspomina, że człowiek ten nie był wolny od ludzkich przywar, jako jego największe wady wymienia porywczosć i impulsywność⁴. Krasoń wskazuje, że Zbąski zainteresował się husytyzmem prawdopodobnie w 1431 roku, kiedy to odbywał poselstwo w Czechach. Po śmierci króla Władysława Jagiełły, Zbąski (wraz ze Spytkiem z Melsztyna) sprzeciwił się koronowaniu Władysława III⁵. W 1435 roku na zjeździe w Piotrkowie Abraham wraz ze Spytkiem stanęli na czele stronnictwa szlacheckiego, które żądało przeprowadzenia reformy systemu płacenia dziesięciny⁶. Wystąpienie w Piotrkowie dało początek konfliktowi Zbąskiego z Kościołem, Zbąski toczył spór o dziesięcinę z biskupem poznańskim Stanisławem Ciołkiem, który z tego powodu nałożył na niego klątwę. Konflikt trwał do 1440 roku, kiedy to następca biskupa Ciołka, Andrzej z Bnina obległ zbrojnie Zbąszyń i zmusił Abrahama do publicznego wyrzeczenia się swoich przekonań. Rok później, w 1441 r. Abraham Zbąski zmarł.⁷

1

1 Słownik historyczno - geograficzny ziem polskich w średniowieczu, www.sloownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=19519, dostęp: 15.01.2020

2 J. Krasoń, *Zbąszyń do przelomu wieku XVI-go i XVII-go*, Zbąszyń, 1935, s. 43

3 Tamże, s. 45

4 Tamże, s. 45

5 J. Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*,

red. J.Garbacik, K.Pieradzka, Warszawa, Państwowe Wydaw. Naukowe, 1982, t. IX, s.151

6 Tamże, s. 173

7 Tamże, s. 226

ŹRÓDŁA

J. Długosz *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego t. IX*
red. J. Garbacik, K. Pieradzka, Warszawa, Państwowe Wydaw. Naukowe, 1982, s. 151, 173,
185, 226,

Głównym źródłem wiedzy o Abrahamie Zbąskim jest dzieło autorstwa Jana Długosza *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Roczniki Długosza (zaczęły powstawać w roku 1455) obejmują wydarzenia od roku 1038 do roku 1480. Zostały podzielone na tomy (11) a te z kolei na księgi (12). Roczniki zawierają wiele istotnych informacji, gdyż, Długosz jako duchowny i osoba z bliskiego kręgu króla Kazimierza Jagiellończyka, miał dostęp do dokumentów z kancelarii królewskiej.

Po raz pierwszy Długosz wspomina Zbąskiego w księdze XI, pisząc o wydarzeniach z 25 VII 1434 roku, kiedy to Abraham wraz ze Spytkiem z Melsztyna i Janem Straszem z Kościelnik sprzeciwili się koronacji Władysława III Warneńczyka, według kronikarza, mając na uwadze prywatne interesy. Cała trójka pojawia się u Długosza ponownie w księdze XII, kiedy to na zjeździe w Piotrkowie toczył się spór o dziesięcinę, Abraham wraz ze Spytkiem i Janem Straszem upierali się przy tym, by wieśniacy płacili daninę swoim panom a nie Kościołowi, co wywołało sprzeciw duchowieństwa.

Z roczników Długosza dowiadujemy się również, że Abraham Zbąski w imieniu króla pojawił się na zjeździe w Kieżmarku. Świadczy to o zaufaniu jakim darzył go król Władysław Jagiełło.

Kolejne wzmianki o Abrahamie Zbąskim dotyczą konfliktu z biskupem poznańskim Stanisławem Ciołkiem. Zbąski został oskarżony o “wspieranie sekty czeskiej” i pozwolenie na jej rozwój w swoim mieście; w Zbąszyniu mieli przebywać księża husycy. Biskup wezwał Abrahama wraz z innymi podejrzanymi o herezję, Zbąski jednak nie wyraził skruchy, bronił kapłanów husyckich, a nawet ośmielił się obrazić biskupa i towarzyszących mu prałatów i kanoników. W odpowiedzi na herezję i zniewagę biskup nałożył na niego ekskomunikę, a na Zbąszyń rzucił kościelny interdykt. Pozycja Abrahama była jednak na tyle silna, że Ciołek, obawiając się ataku Abrahama i jego zwolenników, wyjechał do Krakowa.

Tymczasem Zbąski zebrawszy dość siły by walczyć, najechał Świebodzin i okoliczne miejscowości. Został jednak pokonany przez księcia głogowskiego Henryka, ciężko zraniony dostał się do niewoli, z której niedługo później został zwolniony (po wpłaceniu okupu). Mimo klęski w walce nie zmienił przekonań. Następca Ciołka, biskup Andrzej Bniński nałożył na Abrahama klątwę, jednak i to nie przyniosło efektów jakich oczekiwał duchowny. Bniński nie przestraszył się jednak Zbąskiego, obległ miasto i zmusił jego właściciela do wydania księży husyckich. Uprawdzał ich następnie do Poznania, gdzie po procesie sądowym zostali spaleni. Działania biskupa Bnińskiego zmusiły Zbąskiego do dokonania aktu abiuracji. Długosz podaje, że rok później, w 1441 Zbąski umiera; jego śmierć uważa on za ostateczny koniec husytyzmu w Polsce.

Opisując Abrahama Zbąskiego, Długosz sugeruje, że poza wystąpieniem przeciwko koronacji Władysława, kierował się on dobrem państwa i interesem publicznym.

OPRACOWANIA

J. Krasoń *Zbąszyń do przełomu wieku XVI-go i XVII-go*, Zbąszyń, Miejska Kasa Oszczędnościowa w Zbąszyniu, 1935, s. 43 - 45

Najwięcej informacji o Abrahamie Zbąskim pochodzi z książki autorstwa Józefa Krasonia *Zbąszyń do przełomu wieku XVI-go i XVII-go*, która została wydana w 1935 roku nakładem Miejskiej Kasy Oszczędnościowej w Zbąszyniu.

Z książki dowiadujemy się, że Zbąski pełnił funkcję sędziego i zastępcy procesowego. Krasoń opisuje Zbąskiego jako cieszącego się zaufaniem właściciela miasta, który dbał o dobrobyt i bezpieczeństwo mieszkańców. Z książki wiadomo również, że Zbąski sprowadził do miasta husyckich księży, których otoczył opieką. Również u Krasonia znajdziemy informację o wyprawie Abrahama na Świebodzin, jego klęsce i konflikcie z biskupami poznańskimi. Autor przedstawia nam obraz Zbąskiego jako przywódcy wielkopolskich husytów. Krasoń jednak podkreśla, że Zbąski był osobą cieszącą się nie tylko zaufaniem i szacunkiem mieszkańców miasta, ale i względami króla Jagiełły, w imieniu którego często odbywał poselstwa. Działalność Abrahama Zbąskiego, poza wystąpieniem przeciwko koronacji następcy Jagiełły, była spowodowana troską o dobro państwa.

***Słownik historyczno - geograficzny ziem polskich w średniowieczu*,
www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=19519, dostęp: 13.01.2020.**

Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu jest przedsięwzięciem realizowanym w Instytucie Historii PAN od 1958 r. W słowniku znajdują się informacje źródłowe o poszczególnych miastach i wsiach.

W słowniku znajduje się najwcześniejsza wzmianka o Abrahamie Zbąskim pochodząca z 1402. Występuje on w niej już jako właściciel miasta Zbąszyń. Z opracowania wynika, że w 1402 roku Abraham wraz z bratem Janem toczył spór z Przybysławem Gryżyńskim o Kębłowo, które bracia odziedziczyli po ojcu.

A. Gąsiorowski *Husyty Abrahama Zbąskiego działalność publiczna*, *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*, 1981, s. 140 - 145

Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka to czasopismo naukowe wydawane od roku 1946 ukazujące się we Wrocławiu, pod patronatem Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Antoni Gąsiorowski w swoim artykule o Abrahamie Zbąskim skupia swoją uwagę na działalności publicznej i rozważa czy konflikt z Kościołem wpłynął na pełnione przez niego obowiązki sędziego. W swoich analizach dochodzi do wniosku, że mimo wyraźnych husyckich sympatii Zbąski nigdy nie szkodził interesom państwa, jego działania były

stosowne do sprawowanego przez niego urzędu, nawet ekskomunika nie przeszkodziła mu w działalności publicznej. Autor artykułu zachęca do refleksji na temat literatury dotyczącej polskiego husytyzmu. Uważa, że obraz “czeskiej sekty” został w niej w dużym stopniu zniekształcony.

R.Heck *Tabor a kandydatura jagiellońska w Czechach (1438-1444)*, Wrocław, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, 1964, s. 26, 30, 33, 35, 36, 62, 75, 102

W książce Romana Hecka Abraham Zbąski został przedstawiony jako czołowy przedstawiciel polskiego husytyzmu. Heck skupia się bardziej na problemie husytyzmu w Polsce, niewiele pisze o samym Zbąskim, ale umiejętnie łączy sprawę polskiego husytyzmu z osobą Zbąskiego.

***Abraham Zbąski*, w: *Wielka Historia Polski t. 11 A-J*, red. M. Szulc, Kraków, Pinnex, 2000, s.8**

Wielka Historia Polski to seria tomów o charakterze popularno - naukowym, gromadząca hasła postaci z dziejów Polski. Autorami poszczególnych tomów są przedstawiciele krakowskiego środowiska naukowego.

W 11 tomie *Wielkiej Historii Polski* znajdziemy krótką, encyklopedyczną notatkę na temat Abrahama Zbąskiego. Zawarte są w niej informacje już wyżej wymienione, opracowanie to stanowi krótki zarys życia postaci.